

KEBEBASAN BERAGAMA DI MALAYSIA: HAK UNTUK MENGANUT DAN MENGAMALKAN AGAMA

Kamal Azmi Abd. Rahman¹, Adibah Binti Sulaiman @ Mohamad, Abd Hakim Mohad, Khadijah Muda, Sarjit Singh & Ain Balkis Mohd Azam

¹*Pusat Pengajian Teras, Universiti Sains Islam Malaysia (USIM)*

kamalazmi@usim.edu.my

ABSTRAK

Kebebasan beragama di Malaysia adalah unik dan perlu difahami berdasarkan kepada sejarah sosio-agama tempatan dan Perlembagaan Persekutuan. Ukuran sebenar terhadap pemahaman atau pengamalan hak kebebasan beragama ialah berdasarkan indeks watan, bukan berdasarkan kepada ukuran antarabangsa seperti hak kebebasan beragama yang difahami dalam *Universal Declaration of Human Rights* (UDHR 1949). Objektif kajian ini adalah untuk membincangkan dua tema paling penting dalam memahami kebebasan beragama di Malaysia iaitu hak menganut agama dan hak mengamalkan agama. Kajian ini berbentuk kualitatif dan akan mendapatkan data daripada analisis teks terutamanya Perlembagaan Persekutuan Malaysia. Hasil analisis tersebut mendapati bahawa terdapat tiga tema penting dalam hak menganut agama iaitu i) tiap-tiap orang berhak menganut agamanya, ii) hak untuk tidak menerima atau mengikuti ajaran agama lain dan iii) agama seseorang yang di bawah umur lapan belas tahun hendaklah ditetapkan oleh ibu atau bapa atau penjaga. Manakala terdapat enam tema dalam hak mengamalkan agama iaitu i) tiap-tiap orang berhak mengamalkan agamanya, ii) kebebasan mengamalkan mana-mana agama dengan aman dan damai, iii) larangan diskriminasi kerana agama, iv) tiada seseorang pun boleh dikehendaki untuk mengambil bahagian dalam apa-apa upacara sesuatu agama, selain agamanya sendiri, v) kebebasan tidak bercanggah dengan ketenteraman dan kesihatan awam atau kemoralan dan vi) hak untuk pendidikan kanak-kanak dalam agama. Dapatan tema dalam hak menganut dan mengamalkan agama ini boleh menjadi pertimbangan penting bagi kajian masa hadapan dalam usaha membentuk indeks tempatan tentang kebebasan beragama di Malaysia berdasarkan kepada Perlembagaan Persekutuan. Selain itu, kajian akan datang juga boleh menumpukan kepada pembentukan tema lain dalam memahami kebebasan beragama di Malaysia melalui kaedah yang pelbagai seperti temubual atau perbincangan terfokus bersama pakar.

Kata kunci: Hak menganut agama, hak mengamalkan agama, kebebasan beragama, Perlembagaan Persekutuan dan Malaysia

1. PENGENALAN

Kebebasan beragama di Malaysia adalah satu konsep yang unik dan perlu difahami melalui perspektif sejarah dan pengalaman sosio-agama tempatan. Sumber perundangan paling penting dalam memahami idea dan konsep kebebasan beragama adalah Perlembagaan Persekutuan (Faridah Jalil, 2014; Wan Husin & Ibrahim, 2016). Malahan perlembagaan juga adalah asas kepada kontrak sosial dan pelaksanaan sistem pentadbiran-politik di Malaysia (Mohamad Rohana et al.,

2017). Malaysia, sebagai negara berbilang agama dengan Islam sebagai agama rasmi (Perkara 3), membentuk pendekatan tersendiri terhadap kebebasan beragama. Perlembagaan Persekutuan melalui Perkara 11 memberikan kebebasan kepada setiap individu untuk menganut dan mengamalkan agama mereka, namun hak tersebut diimbangi dengan sensitiviti terhadap keharmonian antara agama dan kedudukan istimewa Islam. Berbanding dengan penilaian antarabangsa yang digariskan dalam *Universal Declaration of Human Rights* (UDHR 1949), kebebasan beragama di Malaysia diukur berdasarkan indeks watan atau norma tempatan (Abd. Rahman et al., 2024). Walaupun prinsip kebebasan individu dihormati, kebebasan tersebut tidak bersifat mutlak (Yaacob, 2012). Undang-undang Malaysia membenarkan sekatan terhadap amalan agama yang boleh menjejaskan ketenteraman awam atau mengganggu sensitiviti agama, terutama Islam. Ini mencerminkan usaha kerajaan untuk menjaga keharmonian dan kestabilan dalam masyarakat berbilang kaum dan agama.

Keseluruhan pendekatan ini menunjukkan bahawa hak kebebasan beragama di Malaysia tertakluk kepada keperluan menjaga keamanan dan keharmonian sosial. Kebebasan ini perlu disesuaikan berdasarkan realiti tempatan, berbeza dengan konsep kebebasan mutlak yang terdapat di negara lain, menjadikan kebebasan beragama di Malaysia lebih pragmatik dan sesuai dengan keadaan sosio-agama tempatan. Oleh itu, kajian ini dilakukan untuk membincangkan dua tema utama dalam memahami kebebasan beragama di Malaysia, iaitu hak menganut agama dan hak mengamalkan agama. Hak menganut agama memberi kebebasan kepada individu untuk memilih atau menukar agama tanpa paksaan, sementara hak mengamalkan agama merujuk kepada kebebasan individu untuk menjalankan ajaran agamanya secara aman dan damai. Kedua-dua hak ini penting dalam konteks Malaysia yang berbilang agama, di mana keseimbangan antara kebebasan individu dan keharmonian sosial menjadi asas kepada pemahaman kebebasan beragama.

2. KAEDAH PENYELIDIKAN

Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif dengan memberikan fokus terhadap analisis teks undang-undang untuk memahami kebebasan beragama di Malaysia. Sumber utama data adalah Perlembagaan Persekutuan Malaysia, khususnya Perkara 11, yang merangkumi hak untuk menganut dan mengamalkan agama. Penyelidik akan meneliti teks perlembagaan bagi menilai peruntukan-peruntukan berkaitan kebebasan beragama. Melalui analisis kandungan dan teks, kajian akan menyaring tema-tema penting yang relevan dengan hak kebebasan beragama berdasarkan kepada dua tema penting iaitu hak menganut agama dan hak mengamalkan agama. Selain daripada analisis teks perlembagaan, kajian juga akan merujuk kepada sumber sekunder seperti kajian-kajian terdahulu dan artikel jurnal yang berkaitan dengan kebebasan beragama. Penyelidik akan menganalisis data secara tematik untuk mengkaji bagaimana hak kebebasan beragama diterjemahkan dalam konteks perundangan dan sosial di Malaysia sesuai dengan tema hak menganut agama dan hak mengamalkan agama.

3. DAPATAN KAJIAN DAN PERBINCANGAN

3.1. Hak Menganut Agama

Hak Menganut Agama		
Tiap-tiap orang berhak menganuti agamanya	Hak untuk tidak menerima atau mengikuti ajaran agama lain	Agama seseorang yang di bawah umur lapan belas tahun hendaklah ditetapkan oleh ibu atau bapanya atau penjaganya.

Rajah

1: Tema hak menganut agama dalam kebebasan beragama di Malaysia

Hak menganut agama dan kepercayaan kepada tuhan adalah tema penting yang perlu difahami dalam konteks kebebasan beragama di Malaysia (Abd. Rahman et al., 2024). Hak menganut agama merujuk kepada kebebasan individu untuk memilih dan menganut agama pilihan masing-masing tanpa paksaan atau diskriminasi. Seperti yang diilustrasikan pada rajah 1 di atas, terdapat tiga tema penting bagi perbincangan hak menganut agama berdasarkan kepada Perlembagaan Persekutuan. Tema pertama adalah tiap-tiap orang berhak menganut agamanya. Hal yang tersebut seperti yang dinyatakan di dalam perkara 11(1) Perlembagaan Persekutuan yang memperuntukkan bahawa “tiap-tiap orang berhak menganut dan mengamalkan agamanya” (Perlembagaan Persekutuan (Cetakan Semula), 2010). Ini bermakna setiap individu di Malaysia mempunyai kebebasan untuk memilih agama yang ingin dianutnya tanpa sebarang campur tangan atau paksaan daripada mana-mana pihak. Hak ini menjamin bahawa setiap orang bebas memilih untuk menganut mana-mana agama yang diyakini tanpa sebarang halangan daripada pihak kerajaan atau masyarakat. Tema yang kedua ialah kebebasan untuk tidak menerima atau mengikuti ajaran agama lain. Ini seperti yang dinyatakan di Perlembagaan Persekutuan pada perkara 12(3), “tiada seorang pun boleh dikehendaki menerima ajaran atau menjalankan upacara sesuatu agama selain daripada agamanya sendiri” (Perlembagaan Persekutuan (Cetakan Semula), 2010). Ini memberikan jaminan bahawa setiap individu tidak boleh dipaksa untuk mempelajari atau mengikuti ajaran agama lain yang tidak dianutnya. Hak ini melindungi individu daripada sebarang paksaan untuk terlibat dalam upacara atau pengajaran agama lain yang mungkin bertentangan dengan kepercayaannya sendiri. Contohnya, seseorang yang menganut agama A tidak boleh dipaksa untuk menghadiri atau mengambil bahagian dalam ajaran agama B.

Tema yang ketiga ialah tentang agama seseorang yang di bawah umur lapan belas tahun hendaklah ditentukan oleh ibu atau bapanya atau penjaganya. Ini seperti yang dinyatakan di dalam perkara 12(4) yang memperuntukkan bahawa “agama seseorang yang di bawah umur lapan belas tahun hendaklah ditetapkan oleh ibu atau bapanya atau penjaganya” (Perlembagaan Persekutuan (Cetakan Semula), 2010). Ini bermaksud bahawa ibu bapa atau penjaga mempunyai kuasa untuk menentukan agama anak mereka sehingga anak tersebut mencapai umur 18 tahun. Dalam konteks kebebasan beragama, ibu bapa atau penjaga bertanggungjawab dalam memastikan pendidikan agama anak-anak mereka selaras dengan kepercayaan keluarga. Sebelum mencapai umur 18 tahun, agama yang dianuti oleh kanak-kanak tersebut adalah di bawah tanggungjawab ibu bapa atau penjaga, tetapi setelah mencapai umur dewasa, individu itu sendiri boleh membuat keputusan tentang agamanya. Secara keseluruhannya, perbincangan hak menganut agama di Malaysia dijamin melalui Perlembagaan Persekutuan, yang memberi kebebasan kepada setiap individu untuk memilih dan menganut agama mereka sendiri, melindungi mereka daripada paksaan

mengikuti agama lain, serta memberi kuasa kepada ibu bapa dalam menentukan agama anak-anak di bawah umur. Walaupun begitu terdapat beberapa isu yang kontroversi berkaitan hak menganut agama seperti isu murtad dan juga penerimaan aliran agama (berkaitan dengan Islam) bukan arus perdana (Shah & Sani Mohd, 2011).

3.2. Hak Mengamalkan Agama

Hak Mengamalkan Agama					
Tiap-tiap orang berhak mengamalkan agamanya	Kebebasan mengamalkan mana-mana agama dengan aman dan damai	Larangan diskriminasi kerana agama	Mengakui bahawa tiada seseorang pun boleh dikehendaki untuk mengambil bahagian dalam apa-apa upacara sesuatu agama, selain agamanya sendiri	Kebebasan tidak bercanggah dengan ketenteraman dan kesihatan awam atau kemoralan	Hak untuk pendidikan kanak-kanak dalam agama

Rajah

2: Tema hak mengamalkan agama dalam kebebasan beragama di Malaysia

Terdapat enam tema utama dalam perbincangan hak mengamalkan agama dalam memahami kebebasan beragama di Malaysia. Tema yang pertama ialah tiap-tiap orang berhak mengamalkan agamanya. Ini bermaksud setiap individu di Malaysia diberi kebebasan untuk mengamalkan agamanya sendiri. Perkara 11(1), Perlembagaan Persekutuan menyatakan bahawa “tiap-tiap orang berhak menganut dan mengamalkan agamanya” (Perlembagaan Persekutuan (Cetakan Semula), 2010). Oleh itu, setiap individu bebas menganut mana-mana agama yang dipilihnya serta mengamalkan kepercayaan dan ajaran agama tersebut tanpa sekatan, kecuali yang dibenarkan oleh undang-undang. Tema kedua ialah kebebasan mengamalkan mana-mana agama dengan aman dan damai. Malaysia mengutamakan keamanan dan keharmonian dalam mengamalkan agama. Kebebasan ini dijamin dalam Perkara 11(1), namun dengan syarat ia dilakukan secara aman dan damai. Oleh itu, kebebasan ini tidak bersifat mutlak, kerana ia disertakan dengan syarat bahawa amalan tersebut dilakukan secara aman dan damai, tanpa menjejaskan ketenteraman awam atau hubungan antara komuniti beragama. Tema ketiga ialah larangan diskriminasi kerana agama. Setiap individu di Malaysia dilindungi daripada diskriminasi berdasarkan agama di bawah Perkara 8(2), yang menyatakan bahawa “tiada perbezaan, keistimewaan atau kecacatan boleh dilakukan terhadap seseorang warganegara semata-mata oleh sebab agama” (Perlembagaan Persekutuan (Cetakan Semula), 2010). Larangan ini menjamin bahawa tiada sesiapa boleh didiskriminasi dalam aspek kehidupan seperti pekerjaan, pendidikan, atau hak-hak lain hanya kerana agama yang dianuti.

Tema yang keempat ialah mengakui bahawa tiada seseorang pun boleh dikehendaki untuk mengambil bahagian dalam apa-apa upacara sesuatu agama, selain agamanya sendiri. Perkara 11(2) menyatakan bahawa “tiada seorang pun boleh dikehendaki untuk mengambil bahagian dalam apa-apa upacara atau sembahyang sesuatu agama selain agamanya sendiri (Perlembagaan Persekutuan (Cetakan Semula), 2010). Hak ini melindungi individu daripada paksaan untuk terlibat dalam amalan agama lain yang tidak dianutnya. Tema yang kelima ialah kebebasan tidak bercanggah dengan ketenteraman, kesihatan awam, atau kemoralan. Ini seperti yang dinyatakan sebelum ini, walaupun kebebasan beragama dijamin, hak ini tidak mutlak. Perkara 11(5) menyatakan bahawa “artikel ini tidak melucutkan kuasa undang-undang Persekutuan untuk

mengawal atau menyekat sebarang amalan agama mengenai apa-apa iktikad atau kepercayaan bagi maksud ketenteraman awam, kesihatan awam, atau kemoralan (Perlembagaan Persekutuan (Cetakan Semula), 2010). Ini bermaksud, amalan agama yang boleh menjejaskan ketenteraman, kesihatan awam, atau moral dalam kehidupan bermasyarakat boleh dikawal atau disekat oleh undang-undang. Akhir sekali adalah tema berkenaan hak pendidikan kanak-kanak dalam agama. Ibu bapa atau penjaga mempunyai hak untuk mendidik anak-anak mereka dalam agama pilihan mereka. Perkara 12(3) menyatakan bahawa “tiada seorang pun boleh dikehendaki menerima ajaran atau menjalankan upacara sesuatu agama selain daripada agamanya sendiri (Perlembagaan Persekutuan (Cetakan Semula), 2010). Selain itu, perkara 12(4) menyatakan bahawa “agama seseorang di bawah umur lapan belas tahun ialah ditentukan oleh ibu bapa atau penjaganya” (Perlembagaan Persekutuan (Cetakan Semula), 2010). Peruntukan ini memberikan hak ibu bapa untuk menentukan agama dan pendidikan agama kanak-kanak di bawah umur 18 tahun. Secara keseluruhannya, kebebasan beragama di Malaysia dijamin dengan prinsip menghormati hak setiap individu, menjaga keamanan, serta mencegah diskriminasi atau paksaan dalam amalan beragama, selaras dengan Perlembagaan Persekutuan Malaysia.

4. KESIMPULAN

Kajian ini menjelaskan bahawa kebebasan beragama di Malaysia adalah konsep yang unik dan kompleks, yang perlu difahami dalam konteks sejarah sosio-agama tempatan dan kerangka Perlembagaan Persekutuan. Dengan penekanan kepada hak menganut dan mengamalkan agama, hasil analisis menggariskan tema-tema utama yang menggambarkan bagaimana kebebasan beragama dijamin dan dilaksanakan di Malaysia. Dapatan kajian ini bukan sahaja memberikan pandangan yang lebih mendalam tentang kebebasan beragama, tetapi juga menawarkan asas untuk pembentukan indeks tempatan pada masa hadapan yang lebih relevan, serta membuka ruang untuk kajian lanjutan yang dapat meneroka dimensi lain kebebasan beragama di Malaysia melalui pendekatan yang lebih pelbagai.

PENGHARGGAN

Kajian ini dibiaya oleh Kementerian Pendidikan Tinggi (KPT) di bawah Fundamental Research Grant Scheme (FRGS) dengan kod FRGS/1/2022/SS10/USIM/03/3

RUJUKAN

- Abd. Rahman, K. A., Sulaiman @ Mohamad, A., Muda, K., Mohad, A. H., Darshan Singh, S. S., & Mohd Azam, A. B. (2024). Kajian Awal Pembentukan Domain Indeks Hak Kebebasan Beragama di Malaysia. *E-Prosiding Persidangan Antarabangsa Sains Sosial & Kemanusiaan kali ke-9 (PASAK9 2024)*, 2811–4051. https://conference.uis.edu.my/pasak/images/eprosiding/bm/pasak92024-148-Kamal_Azmi.pdf
- Faridah Jalil, R. Halim. (2014). Kebebasan Beragama: Gambaran Malaysia. *KANUN*, 2, 16. faridah@ukm.my, rohizan@uum.edu.my
- Mohamad Rohana, N. A., P.Rameli, M. F., Nordin, R., & Hashim, S. N. I. (2017). Kepelbagaian Dan Kesepaduan Etnik Di Malaysia Menurut Islam. *Sains Insani*, 2(2), 88–97. <https://doi.org/10.33102/sainsinsani.vol2no2.41>

- Perlembagaan Persekutuan (Cetakan Semula), Pesuruhjaya Penyemak Undang-Undang, Malaysia 491 (2010).
[http://www.agc.gov.my/agcportal/uploads/files/Publications/FC/PERLEMBAGAAN PERSEKUTUAN ULANG CETAK 2016.pdf](http://www.agc.gov.my/agcportal/uploads/files/Publications/FC/PERLEMBAGAAN%20PERSEKUTUAN%20ULANG%20CETAK%202016.pdf)
- Shah, D. A. H., & Sani Mohd, M. A. (2011). Freedom of Religion in Malaysia: A Tangled Web of Legal, Political, and Social Issues. In *North Carolina Journal of International Law* (Vol. 36, Issue 3).
- Wan Husin, W. N., & Ibrahim, H. (2016). Religious Freedom, The Malaysian Constitution and Islam: A Critical Analysis. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 217, 1216–1224. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.02.152>
- Yaacob, A. M. (2012). *Islam dan Kebebasan Beragama Menurut Perlembagaan Persekutuan*. Techknowlogic Trading Sdn Bhd.